

KORTREISTE OG ØKOLOGISK

Mat som viser bondens ansikt

Fenomenet andelslandbruk har for alvor kommet til Norge.

Poteter, gulrøtter, blomkål, brokkoli, rødbeter, sukkererter, mais, squash, persille, hvitløk, rødløk, gullløk, sjalottløk, purr, rucola, nepse, stangselleri, grønnkål, rosenkål, sommerkål, rosettkål, knutekål...

Sofie Ommedal og Linda Langedal har mistet oversikt over hva de dyrker.

Selv om Sofie er dobbelt så gammel som Linda har kvinnene en felles interesse for bærekraftig, økologisk jordbruk.

Begge er andelseiere i Lyngdal andelslandbruk hos den økologiske bonden Kjell Magne Larsen. Det har de vært siden oppstart i 2016.

Det er ikke lett å få ren, usprøytet mat i Norge. I Danmark er det ikke mange andelslandbruk, men det er fordi der kan man få kjøpt økologisk mat i butikken, sier Sofie Ommedal.

Linda Langedal setter seg på huk og leter etter en squash som er klar til å høstes.

– Det drives rovdrift på planeten. Ting går altfor fort. Det er stor glede i å dyrke ting og se at det vokser opp. Det er arbeid, det er mye å gjøre, men jeg blir ikke sånn sliten. Det gir meg energi og ro, sier Linda Langedal.

JAPANSK BEVEGELSE
Modellen for andelsjordbruk be-

gynte med en bevegelse mot det kommersielle matvaresystemet i Japan på 60-tallet. Folk gikk direkte til første ledd i distribusjonskjeden: bonden.

Samarbeidet mellom bonden og konsumentene ble kalt *teikei* som betyr *mat som viser bondens ansikt*.

I den norske modellen kjøper konsumenter en andel av avlingen til et jordbruk og er med på å produsere råvarene. Bonden stiller med åker, utstyr og kompetanse, mens forbrukerne kommer med kapital og arbeidskraft.

Ideen om andelsjordbruk er tuffet på fellesskapsånd og gjensidig avhengighet.

– Jordbruk er sårbar næring. Andelslandbruk gir kunnskap om hvordan maten er produsert og det støtter norsk landbruk, sier Alexandra Devik.

Hun er prosjektleder i Økologisk Norge og har skrevet boken *Håndbok for andelsbruk* som utkom i 2015. Hun har mastergrad i samfunnsgeografi fra Universitetet i Oslo.

– Mange rapporterer om gode sosiale miljøer hvor mennesker sammen gjør noe de opplever som meningsfullt.

GR FOLK MER INNBLIKK
Så langt i år har antallet andelslandbruk i Norge gått

– Det er godt å gjøre noe annet enn å sitte på kontor. Dette er kontrert: jeg sår, det vokser opp, jeg høster og spiser. I jobbverdagen er det så mange brikker og så mye man ikke har kontroll på, og man lurer på hva i huleste man driver med, sier Morten Lauknes.
FOTO: KJÅRTAN BJELLAND

Det er mest grønnsaksproduksjon og de fleste gårdene driver økologisk. Noen driver også med meieri og kjøttproduksjon, men det er vanskeligere å organisere. FOTO: JACOB J. BUCHARD

← opp fra 78 til 90.

– Det virker som det er flere som kjøper en andel, og det er økt etterspørsel for oppstartskurs, sier Devik.

Det er flest andelsjordbruk på Østlandet og Vestlandet.

I Agder er det fem.

Leder for Agder bondelag, Knut Erik Ulltveit, er positiv til den økte interessen for andelslandbruk.

– At det er flere som er opp-tatt av å følge produktet fra jord til bord, er veldig bra. Folk får en mulighet til å se hvordan ting henger sammen, og forstå hvor mye arbeid det er å få fram poteter og gulrøtter, sier Knut Erik Ulltveit.

Han bemerker at sørlandskys-

ten er prima for andelsjordbruk på grunn av den lange vekstsesongen.

– Det er lang vekstsesong på grunn av høyere temperaturer, det blir tidligere vår og det er varmere jord.

KORTREIST OG REN MAT

Det er flere måter å skru sammen et andelslandbruk på. Det skiller mellom bondestyrt og forbrukerstyrt andelslandbruk.

Lyngdal andelsjordbruk er et bondestyrt andelslandbruk med 27 andelseiere.

De får hans kompetanse og hans utstyr, han får deres arbeidskraft og økonomiske støtte.

●● Jeg tjener ikke mye penger på andelsjordbruket, men det er en fin gjeng og de deler interessen for kortreist og ren mat.

KJELL MAGNE LARSEN,
Økologisk bonde

Kjell Magne Larsen er økologisk bonde og er den som sitter med kontrollen på andelslandbruket.

– Jeg tjener ikke mye penger på andelsjordbruket, men det er en fin gjeng og de deler interessen for kortreist og ren mat. Det viktigste er å vise at det går an å dyrke uten å pumpe med sprøytemiddel, sier han.

Hver eier betaler 2500 kroner i året, og på et årlig møte bestemmes det hva og hvor mye som skal dyrkes.

Andeleierne er også forpliktet til minst ti timer dugnad i året, men ingen følger med. Noen gjør mer enn de skal, andre gjør minst mulig.

SELVHOSTING

Hver uke sender Linda ut høstmeldinger med beskjed om hva som skal høstes den kommende uka og hvor mye folk kan forsyne seg.

– Å lete etter dem som er klare og store er halve moroa, sier Linda.

Det røsker idet hun river rødbeten fra jorda.

Men det er ikke bare gull og grønne skoger.

Andelshaverne er forpliktet til å ta vare på jordbruket. Det kan derfor ikke bare være lystbetont, men det krever tid.

Salat blir dårlig om den står for lenge. Brokkolien springer ut

Etter tusenårsskiftet har fenomenet andelsjordbruk fått feste i Europa. I Norge ble det første andelsjordbruket etablert i 2006. I Skandinavia er Norge størst. Fem av dem finner man i Agder. Lyngdal, Marnardal, Kristiansand, Grimstad og mellom Arendal og Tvedestrand. På bildet er Linda Langedal (t.v.) og Sofie Ommedal. FOTO: JACOB J. BUCHARD

●● Å holde avstand har ikke vært et problem når vi har vært spredd utover fire mål

CHERYL MACDONALD

i blomster om den ikke blir høstet tidnok.

– Brokkolien bør høstes nå, noen har allerede blomstret. Brokkoli er jo knopper, sier Sofie.

– Folk er på ferie eller er opptatt i en hektisk hverdag. Til og med jeg rakk ikke ned forrige uke, sier Sofie Ommedal.

Sommeren 2018 var preget av voldsom tørke. Da regnet først kom, sprutet åkeren ut og alt måtte høstes med en gang.

I slike situasjoner må alt høstes umiddelbart.

– Det tar tid. Å svinge innom butikken er enklere enn å forplikte seg til å vedlikeholde en åker og høste når grønnsakene krever det.

FORBRUKERSTYRT

På Sam i Kristiansand er det et brukerstyrt andelslandbruk. Der er de 48 andelshaverne som sammen leier fire mål åker av en bonde.

Det er ikke et samarbeid med bonden, men er drevet fullstendig av forbrukerne. De merker at de ikke har en bondes kompetanse.

– Nå har vi drevet i fem år. Det er mye læring i å felle. Vi har slitt med spinat i alle år, men nå har vi lært at vi har dyrket den på helt feil tidspunkt, sier Cheryl Macdonald som er leder i kjernegruppen til Kristiansand andelslandbruk.

Macdonald har merket økt etterspørsel og aktivitet under kor-

onapandemien.

– Å holde avstand har ikke vært et problem når vi har vært spredd utover fire mål, sier Macdonald.

EN FORPLIKTELSE

Det koster 2500 i året for andel, og kommer med en plikt på 25 dugnadstimer. Tidligere var plikten bare 10 timer.

– Vi har sett at de fleste kommer her for å lære om jordbruk, men om du bare er med tre timer om våren og tre timer om høsten, lærer du ikke særlig mye. For det er en forpliktelse, det er litt som å ha et dyr.

Det også stort aldersspenn og god kjønnsfordeling på åkeren.

Den yngste er 20 år, den eldste nær 70. Cheryl Macdonald skulle likevel sett at de nådde ut til flere nasjonaltetter.

– Vi er veldig europeiske, vi har ikke helt klart å nå enda lenger ut, men vi håper vi kommer dit. Det er åpent for absolutt alle, sier Cheryl Macdonald.

TEKST: **MARI WIGDEL**
mari.wigdel@fvn.no